

Implementatiehandreiking 'Proactieve zorgplanning in de eerste lijn met de kwetsbare oudere patiënt en diens naasten'

Inleiding

Deze handreiking is voor zorgverleners in de eerste lijn die proactieve zorgplanning willen gaan implementeren. Proactieve zorgplanning (PZP, ook wel Advance Care Planning genoemd) bevordert de kwaliteit van zorg binnen de eerste en tweede lijn doordat tijdig wordt stilgestaan bij de (mogelijk) benodigde zorg en ondersteuning en ongewenste behandelingen mogelijk voorkomen worden. PZP krijgt tegenwoordig in vakliteratuur en scholingen veel aandacht. Ondanks de aandacht is proactieve zorgplanning vaak nog geen standaard onderdeel van de zorg. Veel zorgverleners vinden het lastig om het gesprek over zorgwensen voor de toekomst te beginnen met de patiënt en diens naasten. Bovendien kost het tijd en wordt soms door de zorgverlener gedacht dat de patiënt niet in gesprek wil.

Door zelf actief PZP aan te bieden geef je als zorgverlener het signaal af dat je de mening van de patiënt belangrijk vindt. Je behandelt de patiënt als partner in besluitvorming door tijdig het gesprek met ze aan te gaan. Soms wordt je als zorgverlener ook verrast door de antwoorden die je krijgt. Door op een rustig moment informatie te geven over de mogelijkheden en onmogelijkheden van zorg en begeleiding en de voor- en nadelen van behandelingen, geeft je de patiënt de tijd en mogelijkheid om –te zijner tijd – gefundeerde beslissingen te maken.

Deze implementatiehandreiking geeft informatie over de belangrijkste onderdelen van de interventie en hoe de interventie optimaal geïmplementeerd kan worden. De werkwijze bij implementatie is gestructureerd en het proces van PZP wordt in duidelijke stappen beschreven. Hierdoor worden PZP gesprekken structureler gevoerd (bijvoorbeeld minder afhankelijk van zorgverlener of toevalsfactoren).

Doelstelling van het project

De interventie wordt nader beschreven op Palliaweb. Het doel is dat PZP een vast onderdeel wordt van de zorg voor patiënten in de palliatieve fase, waarbij specifiek aandacht is voor ouderen als doelgroep. Door als huisarts samen te werken met de praktijkondersteuner (POH), wijkverpleegkundige en/of eerstverantwoordelijk verzorgende (EVV) in het woonzorgcentrum, wordt ieders rol in het proces van PZP duidelijk. Door tijdig zorgwensen te bespreken behoudt de oudere zo lang mogelijk de eigen regie terwijl de professionals handvatten hebben om de juiste zorg in te zetten.

Randvoorwaarden voor implementatie

Het is belangrijk om een projectleider/kartrekker aan te stellen voor het implementeren van het project. Deze is verantwoordelijk voor het opstellen van een implementatieplan en de uitvoering hiervan. Dit kan al dan niet in samenwerking met een werkgroep waaraan vertegenwoordigers van de samenwerkingspartners deelnemen. Zorg daarnaast voor draagvlak in de deelnemende organisaties. Zorgverleners, leidinggevenden en teammanagers staan achter de implementatie en

vanuit de deelnemende organisaties wordt het proces van implementatie gefaciliteerd (bijvoorbeeld door tijd vrij te maken voor training en PZP gesprekken).

De ervaring bij implementatie van het ZonMw project leerde dat het proces van implementatie beter verliep in huisartsenpraktijken die samenwerkten met hun eigen POH, dan bij woonzorgcentra. Dit heeft onder andere te maken met de korte lijnen wanneer de zorgverleners samenwerken binnen dezelfde organisatie en locatie. Implementatie bij de woonzorgcentra verliep op initiatief van de woonzorgcentra en zij hadden moeite om alle huisartsen die bij hun bewoners betrokken zijn mee te krijgen in implementatie. Dit kan een belangrijk aandachtspunt zijn voor de projectleider.

Achtergrondinformatie voor het maken van een implementatieplan:

Voor het opstellen van een implementatieplan kan gebruik gemaakt worden van een checklist (zie bijlage 1). De checklist geeft algemene randvoorwaarden weer en waar nog aandacht voor nodig is.

- [Maak zelf een implementatieplan | ZonMw](#)
- [Toolkit TAPA\\$: transmurale palliatieve zorg - Palliaweb](#)

Zie eventueel ook het document [implementatiehandreiking](#) Advance Care Planning met aanbevelingen voor toepassing, implementatie en borging.

Beschrijving van de onderdelen van het project

De interventie bestaat uit diverse hulpmiddelen, zoals een training, stappenplan voor PZP gesprekken, onderlegger bij het voeren van PZP gesprekken, filmpjes en informatiematerialen voor patiënten en naasten. De oorspronkelijke materialen zijn beschikbaar op de website van Consortium Palliatieve Zorg Noord Holland en Flevoland, op [deze pagina](#).

De training

De training bestaat uit een docentenhandleiding, een PowerPoint presentatie en ondersteunende materialen (*nog in ontwikkeling*).

- In de docentenhandleiding worden de twee trainingssessies stapsgewijs beschreven.
- De PowerPoint is bedoeld om de training te structureren.
- Het docentenprofiel helpt u om een geschikte trainer / docent te vinden voor de training.
- De factsheet 'PZP en Diversiteit' (auteurs: M. Torensma & J.L. Suurmond) wordt in de training gebruikt om het gesprek over culturele diversiteit op gang te brengen.
- Filmpjes waarin ervaringen uit Loosdrecht en Amsterdam worden gedeeld kunnen gebruikt worden ter illustratie in de training.

De handreiking

Voor de implementatie vanaf 2024 zijn in de oorspronkelijke handreiking enkele aanpassingen doorgevoerd. Zo is bijvoorbeeld de term 'advance care planning' vervangen voor de term 'proactieve zorgplanning'. De twee delen van de handleiding zijn samengevoegd tot een document. Er wordt verwezen naar de in 2023 verschenen richtlijn voor proactieve zorgplanning. Inhoudelijk zijn er geen aanpassingen gedaan. Hieronder worden de materialen kort toegelicht:

- Deel 1 van de handreiking bevat:
 - Werkbeschrijving 1. Checklist voor implementatie van proactieve zorgplanning; wat heeft u nodig en welke afspraken moet u maken om proactieve zorgplanning te implementeren?
 - Werkbeschrijving 2. Omschrijving van de doelgroep: een hulpmiddel bij het identificeren van patiënten met wie u het proactief zorgplanningsgesprek wilt voeren.
 - Werkbeschrijving 3. Checklist voor het toepassen van proactieve zorgplanning; puntsgewijze beschrijving van de stappen van proactieve zorgplanning, van aanbod tot overdracht.
 - Werkbeschrijving 4. Onderlegger voor het proactief zorgplanningsgesprek; een aantal voorbeeld vragen die gesteld kunnen worden om het gesprek met de patiënt te starten over levensdoelen van de patiënt en wat zij onder kwaliteit van leven verstaat.
 - Hulpmiddel 1. Behandelwensenformulier; het behandelwensenformulier dat u samen met de patiënt invult.
 - Hulpmiddel 2. Een poster (ook te gebruiken als flyer) over proactieve zorgplanning.
 - Hulpmiddel 3. Een brief voor patiënten, die u mee kunt geven als u het gesprek aanbiedt.
 - Hulpmiddel 4. Een vragenlijst voor patiënten, die u mee kunt geven als u het gesprek aanbiedt, zodat zij zich kunnen voorbereiden op het gesprek en alvast kunnen nadenken over belangrijke bespreekpunten.
- Deel 2 van de handreiking bevat een toelichting op de werkbeschrijvingen en hulpmiddelen:
 - In hoofdstuk 1 worden enkele achtergronden en kaders rond proactieve zorgplanning geschetst.
 - In hoofdstuk 2 worden randvoorwaarden voor implementatie besproken.
 - In hoofdstuk 3 wordt dieper ingegaan op aangrijpingspunten voor het proactief zorgplanningsgesprek, aanwezigheid van naasten bij het gesprek en cultureel sensitieve zorg en het gesprek met patiënten met lage gezondheidsvaardigheden.
- De handreiking wordt afgesloten met vier bijlagen:
 - Bijlage 1. Ondersteunende materialen; een lijstje van patiënt folders, websites en andere materialen die u kunt gebruiken als u proactieve zorgplanning gaat toepassen.
 - Bijlage 2. Begrippenlijst; een lijst met uitleg van begrippen die vaak gebruikt worden in relatie tot proactieve zorgplanning.
 - Bijlage 3. Geheugensteuntje; uitleg over de 5 stappen van proactieve zorgplanning op een A4.
 - Bijlage 4. Bronvermelding; gebruikte literatuur

Bevorderende en belemmerende factoren voor het toepassen van PZP in de organisatie

In november 2023 heeft PZNL de werkconferentie 'Proactieve zorgplanning voor iedereen!' georganiseerd. Zowel de deelnemers aan het Leerwerkplatform, als andere geïnteresseerden in de implementatie van PZP waren uitgenodigd. Door met elkaar in gesprek te gaan zijn waardevolle ervaringen gedeeld en is er kennis opgehaald. Aan de hand van de [Implementatietool van CURA](#) is tijdens verschillende workshops veel informatie opgedaan rondom bevorderende en belemmerende factoren voor het toepassen van PZP op verschillende niveaus (interventie-, organisatie-, gebruikers-

en sociaal-politiek niveau). Deze zijn samengevat en vertaald in een plaat, zodat meer geïnteresseerde zorgverleners of organisaties dit kunnen gebruiken bij het toepassen van PZP in de praktijk. De plaat vind je [hier](#).

Investing

Dit onderdeel wordt nog verder uitgewerkt. Dit zal naar verwachting in maart/april 2024 worden aangevuld.

Leerwerkplatform

Organisaties die (de intentie hebben om) met dit [kansrijk project](#) aan de slag gaan kunnen via het leerwerkplatform cyclisch leren en geleerde lessen terugkoppelen aan het werkveld via interactie op het platform. Het leerwerkplatform kan van toegevoegde waarde zijn om organisaties met elkaar te verbinden.

Organisaties kunnen zich aanmelden via nppzii@pzn.nl onder vermelding de volgende gegevens:

- Naam projectgroeplid
- Het werk emailadres (geen privémailadres)
- Naam van de organisatie
- Functie projectgroeplid in de organisatie
- Functie projectgroeplid in het project

Bijlage 1 Checklist algemene implementatie randvoorwaarden *

Randvoorwaarde	Voldoet			Opmerking
	(nog) niet	Gedeeltelijk	Wel	
Projectleider en projectgroep				
<ul style="list-style-type: none"> - Zijn de taken en verantwoordelijkheden van de projectleider duidelijk en uitvoerbaar - Is de looptijd van de implementatie vastgesteld - Zijn de taken en verantwoordelijkheden van de projectgroep duidelijk en uitvoerbaar 				
Management				
<ul style="list-style-type: none"> - Weet het management wat het project inhoudt 				
<ul style="list-style-type: none"> - Sluit de doelstelling van het project aan bij de doelstelling van de organisatie 				
<ul style="list-style-type: none"> - Past het gebruik van aangeboden training en hulpmiddelen aan bij de werkwijze van de organisatie 				
<ul style="list-style-type: none"> - Staat het management over het algemeen positief tegenover projecten met als doel de kwaliteit van (palliatieve) zorg te verbeteren 				
<ul style="list-style-type: none"> - Staat het management positief tegenover het implementeren van dit project 				
<ul style="list-style-type: none"> - Bestaat er helderheid ten aanzien van de rol van het management bij de go/no-go momenten? 				
Inzicht in noodzakelijke investeringen				
<ul style="list-style-type: none"> - Kan er in de organisatie voldoende tijd en geld vrijgemaakt worden voor de implementatie 				
Bevorderende factoren				
<ul style="list-style-type: none"> - Is er in de organisatie voldoende kennis ten aanzien van palliatieve zorg en proactieve zorgplanning 				
<ul style="list-style-type: none"> - Is er in de organisatie een visie op palliatieve zorg 				
<ul style="list-style-type: none"> - Is er een duidelijke en bestendige organisatiestructuur met een vast team en leidinggevenden 				

- Zijn er op het moment dat het implementatieproject van start gaat nog andere projecten? En is dit project met deze projecten qua tijd en geld te combineren?				
- Zijn er (positieve) ervaringen binnen de organisatie met implementatietrajecten?				
- Zijn er enthousiaste 'kartrekkers' in de organisatie die dit project kunnen promoten?				
- Kunnen de medewerkers die geschoold en getraind gaan worden voldoende frequent met de hulpmiddelen werken om er vertrouwd mee te raken				

* Deze tabel is gebaseerd op projectervaringen uit andere projecten zoals bij het [Zorgpad Stervensfase](#).